

Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621c5a543cda9382669631.pdf> (дата звернення 14.10.2023 р.)

Макаренко О. Ю., Макаренко Н. А. Форс-мажорні обставини: виконання договірних зобов'язань у період збройної агресії Російської Федерації на території України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2 (79). С. 32-39.

Мельник О. О. Виконання умов договору внаслідок дії обставин форс-мажору під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. Серія ПРАВО, 2022. Вип. 74, ч. 1. С. 98-102.

Про торгово-промислові палати в Україні: *Закон України* від 02.12.1997 № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.10.2023 р.).

Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 29.07.2022 у справі №904/1250/22. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/105502892utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01 (дата звернення 15.10.2023 р.)

Рішення Господарського суду Хмельницької області від 13.05.2022 у справі № 924/183/22. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/104300669?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01 (дата звернення 15.10.2023 р.)

Стефанчук М. Особливості договірної відповідальності в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (33). С. 166-172.

УДК 351.755.2(477-074)

Шебаніц Діана,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права,
Маріупольський державний університет,
d.shebanic@mdu.in.ua,
ORCID ID 0000-0002-8897-9721

ПРОБЛЕМА РЕЄСТРАЦІЇ СМЕРТІ НА ТИМЧАСОВО НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТЕРИТОРІЯХ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Починаючи з 2014 року, коли російська федерація вперше проявила збройну агресію та окупувала деякі райони України, не згасає актуальність дослідження проблем встановлення фактів, що мають юридичне значення, зокрема встановлення факту смерті на окупованій території. В умовах сьогодення зазначена проблематика набула ще більших масштабів, адже, на жаль, збільшилась кількість окупованих українських територій, а разом із цим і кількість внутрішньо переміщених осіб, у яких виникають численні проблеми з державною реєстрацією актів цивільного стану, зокрема факту смерті, що відбулася на тимчасово непідконтрольних територіях.

Зазначена тематика досліджувалася багатьма національним науковцями, зокрема такими як Волкова І. М., Мившук В. М., Нестерович В. Ф., Желепа О. В., Нагайник Т. В., Михайличенко Б. В. та інш.

Відтак, задля гарантування прав жителям тимчасово окупованих територій, національний законодавець розробив та прийняв низку спеціальних норм, зокрема мова йде про Закон України щодо забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території, Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції», законодавство України у

сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб тощо. Не дивлячись на багатоманітність нормативно правових актів, що регулюють окреслену нами проблематику дослідження, нормативне закріплення правових заходів подекуди не відповідає принципу правової визначеності, що в свою чергу створює труднощі та порушення в процесі їх подальшого застосування. Відтак, внутрішньо переміщені особи та мешканці тимчасово окупованих територій в процесі судового захисту прав, спадкування, реєстрації актів цивільного стану, підтвердження фактів, що мають юридичне значення стикаються з проблемою визнання документів, виданих нелегітимними в Україні органами влади окупованої території [2, с. 24-25]. Зазначимо, що в цьому дослідженні під легітимацією ми розуміємо визнання або підтвердження законності якогось права, повноваження, органу або документа.

Отже, відповідно до положень чинного національного цивільного законодавства, заява про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території може бути подана родичами померлого або їхніми представниками до суду за межами такої території. Зазначена категорія справ розглядається невідкладно з моменту надходження вищезгаданої заяви до суду. У рішенні щодо встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території мають бути зазначені дата, місце та причина смерті особи. Рішення у зазначеній категорії справ підлягає негайному виконанню, може бути оскаржене в загальному порядку, хоча оскарження такого не зупиняє його виконання. Копія судового рішення видається учасникам справи та надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення [5].

Відтак, ми розділяємо думку юристів-практиків та науковців стосовно умовного поділу рішень про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території на два види, а саме:

– рішення, де медичні довідки про смерть або свідоцтво про смерть видані невизнаними органами влади тимчасово окупованих територій, визнаються належними та допустимими доказами. Вважаємо доречним наголосити на тому, що як правило, судді у прийнятті таких рішень посилаються на консультативний висновок Міжнародного суду Організації об'єднаних націй, а саме згадують зобов'язання України щодо дотримання принципів верховенства права, спираються на «Намібійський виняток», яким визначено, що невизнання управління окупованою територією не повинно призводити до позбавлення народу будь-яких переваг, які виникають з міжнародної співпраці. Зокрема, в той час, як офіційні дії окупаційної влади від імені та в інтересах народу окупованої території є незаконними та недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів, які можуть бути проігноровані лише на шкоду мешканцям окупованих територій [4], а також звертаються до практики Європейського суду з прав людини. До того ж, варто зауважити, що заявник часто виступає у суді в якості свідка;

– рішення, де при розгляді справи заявник не може надати документи видані органами влади окупованої території, або може, проте суд визнає такі недійсними, а отже неналежними та недопустимими доказами та приймає рішення про відмову у задоволенні заявлених вимог [3, с. 10].

У зазначеній ситуації ми бачимо двоїстий підхід суддів до вирішення одного і того саме питання. Заявник в обох випадках знаходиться у рівних ситуаціях щодо своїх процесуальних прав та наданих доказів, які подає на розгляд суду, але стикається з неоднаковим

застосуванням національного законодавства судами, що в свою чергу суттєво обмежує та порушує права особи та громадянина [1, с. 322].

Ще одна проблема, яка виникає при реєстрації факту смерті на тимчасово непідконтрольній території пов'язана із обмеженим колом осіб, які мають право на подання заяви щодо встановлення такого факту. Згідно з чинним національним законодавством такими особами можуть бути родичі померлого або їх представники. Натомість водночас законодавець не врегулював питання: хто може бути належним заявником у випадку відсутності родичів та їх законних представників?

Отож, підсумовуючи вище викладене, можна відзначити, що проблема реєстрації смерті на тимчасово окупованих територіях за майже 10 років свого існування не втратила своєї актуальності. Нагальні питання, що потребують вирішення – спрощення процедури встановлення факту смерті та застосування однакового підходу суддів при вирішенні даної категорії справ. Зазначеного можна досягти шляхом впровадження певних змін до чинного національного законодавства.

Список літератури

Волкова І. М. Проблеми судового розгляду справ про встановлення фактів народження та смерті осіб на тимчасово окупованій території України. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2019. С. 321-324.

Ляшко О. О. Реалізація та захист прав жителів тимчасово окупованих територій: проблема легітимації документів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 30 (69) №3. 2019. С. 24-28.

Перешкоди в реалізації прав і свобод осіб на окупованій території Кримського півострова та тимчасово непідконтрольних територіях Донецької та Луганської областей (реєстрація фактів народження і смерті) : аналіт. звіт громад. орг. «Центр правових та політичних досліджень «СІМ» та Укр. Гельсін. спілки з прав людини. Львів, 2017. 39 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Zvilt.pdf> (дата звернення: 10.04.2019).

Правові наслідки для держав, що визвані тривалою присутністю Південної Африки в Намібії. Резолюція 276 (1970) Совета Безопасности // Precedent.ua : сайт / Центр стратег. справ Укр. Гельсін. спілки з прав людини. URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/06/pravovye-posledstvyua-dlya-gosudarstv/> (дата звернення: 07.11.2023).

Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 07.11.2023).